Posudek vedoucího bakalářské práce Vojtěcha Javorka

„Psychoanalýza a náboženství“

předkládané v roce 2025 na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK

Práce shrnuje klasický Freudův pohled na náboženství, předkládá jeho kritiku a následně zkoumá, jak se pohled na náboženství proměňoval u dalších psychoanalytiků. V poslední části pak analyzuje podobnost mezi psychoanalytickou technikou léčení abreakcí s archaickými léčitelskými rituály.

1) Struktura argumentace (6 bodů)

Práce je přehledně strukturovaná a argumentace je po celou dobu naprosto jasná. Autor i složité koncepce dokáže shrnout stručně a srozumitelně. Je zjevné, že tématu dobře rozumí, má ho promyšlené a dokáže to čtenáři předat.

Snad jen kratší referáty některých pozdějších psychoanalytiků mi nepřišly do textu moc dobře integrované. Např. jednoodstavcová kapitolka 3.3.2 o Kernbergovi, která už nevychází z žádných konkrétních psychoanalytických koncepcí, ale obsahuje spíše obecné úvahy o tom, že religiozita pomáhá nalézat smysl života. Trochu zkratkovitá mi přišla také pasáž na s. 18 o „nároku náboženství pravdivě popsat fungování světa a jeho dějin“. Pasáž zejména nešťastně (v návaznosti na křesťanského teologa Hanse Kunga) směšuje „realitu“ s „historickou realitou“. „Realita“ ale přece může mít i subtilnější podoby, z nichž některé by k těm psychologickým už nemusely mít tak daleko.

V práci také trochu činí kapitola 4 o podobnosti mezi psychoanalýzou a léčebných rituálů. Je to už trochu jiné téma. Je pravda, že autorovi poskytuje odrazový můstek pro formulování vlastního kritického pohledu na psychoanalýzu. Ale vzhledem k tomu, že v předchozích částech se o podobnou vlastní kritiku takřka nepokouší, vybočuje i v tomto kapitola 4 z hlavní argumentační linky.

2) Formální úroveň (6 bodů)

Práce je jazykově pěkná. Občas obsahuje nějaké gramatické chyby (chybějící čárky, neshoda podmětu s přísudkem), ale jejich množství je únosné. Trochu nešťastné je občasné kumulování dvou poznámek hned za sebou, které vede k tomu, že např. poznámky 27 a 28 v textu vypadají jako poznámka 2728 (správně by měl autor vše uvést prostě do jediné poznámky 27). Bibliografické odkazy jsou v pořádku, jen bych doporučoval překladových titulů uvádět vždy v závorce uvádět rok vydání originálu, neboť to pomáhá publikaci lépe časově zařadit (z nedávného překladu nepoznáme, jestli je publikace nová, nebo např. 40 let stará). Ne všechny publikace citované v poznámkách jsou také v bibliografii uvedeny (chybí např. Hans Kung z pozn. 87). Ještě upozorňuji, že na s. 15 je na konci jednoho z odstavců záhadné číslo 179.

3) Práce s prameny (7 bodů)

Základním primárním pramenem jsou práce Sigmunda Freuda a jeho následovníků. Ty autor zjevně dobře zná a dokáže je dobře představit. Při jejich vyhodnocování si vypomáhá řadou dalších textů o dějinách psychoanalýzy. V tomto ohledu práci nemám co vytknout.

Má jediná kritika zde je, že na některých místech autor přímo v textu odkazuje na některé autory, aniž by ovšem v poznámce uvedl, o jaké jejich práce se jedná. Např. v sekci 3.1.3 je dokonce několikrát zmíněna Diane Jone-Pace, ale v poznámce ani bibliografii žádná její práce není. Podobně je v závěru zmíněna kritika psychoanalýzy Williama Jamese a Mary Douglasové, ale opět bez uvedení konkrétních prací a stran v nich.

4) Vlastní přínos (5 bodů)

Práce do velké míry stojí na shrnování různých psychoanalytických koncepcí a v tomto ohledu není nijak zvlášť originální ve smyslu nabízení úplně nových pohledů. I srovnání psychoanalýzy s léčebnými rituály spočívá především ve shrnování toho, co k tomuto tématu napsal Lévi-Strauss. Zároveň ale práce rozhodně není mechanickým kompilátem, má jasnou celkovou argumentační linku a shrnovací pasáže jsou propojeny v organický celek. V tomto smyslu v ní rozhodně autorův vlastní přínos je.

Škoda jen, že možná přece jen už za chodu trochu více nekomentoval téma využitelnosti jednotlivých koncepcí pro religionistiku. Sice se u každého autora religionistické aplikaci věnoval, ale spíše na úrovni shrnování toho, co daný autor k tématu říká, bez vlastního kritického zamýšlení se nad tím. Příkladem může být sekce 3.1.3, v níž autor shrnuje možnou aplikaci koncepce Melanie Kleinové na pojetí bohyň, ale činí tak dosti zkratkovitě v jednom odstavci, přičemž nechává řadu otázek otevřených. Pokud např. podle Diane Jone-Pace „oddělení špatné a dobré bohyně symbolizuje symptom individuální a kulturní patologie“, znamená to, že křesťanství je patologické? Navíc teprve v závěru se v jednom odstavci dozvídáme, že vlastně i psychoanalýza objektních vztahů podle autorova názoru představuje „pouhý psychologický redukcionismus a nabízí velmi malé využití v rámci religionistiky“ (s. 22), což ale přímo v práci nebylo nikde tematizováno.

5) Obecný přesah práce (7 bodů)

Obecný přesah je nepochybný. Práce se zabývá teoretickými výklady náboženství a jejich kritickým vyhodnocením, a je tak zajímavá pro každého religionistu – tím spíše, že představuje i řadu post-freudovských koncepcí, které nejsou obecně známé. Jen je škoda, že – jak už jsem zmiňoval – práci tak trochu chybí poslední krok, který by se nad rámec shrnování koncepcí opravdu kriticky zamýšlel i nad jejich využitím pro religionistu.

Práce splňuje všechny nároky kladené na bakalářskou práci, a proto ji navrhuji přijmout k obhajobě a hodnotím ji 31 body, tj. jako *výbornou*.

V Praze, 30. 8. 2025 Doc. Radek Chlup, Ph.D.